

Horyzonty Polityki
2017, Vol. 8, N° 23

ELŻBIETA CZARNY

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie
Kolegium Gospodarki Światowej
Instytut Ekonomii Międzynarodowej
eczary@googlemail.com

PAWEŁ FOLFAS

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie
Kolegium Gospodarki Światowej
Instytut Ekonomii Międzynarodowej
pawel.folfas@sgh.waw.pl

JERZY MENKES

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie
Kolegium Gospodarki Światowej
Katedra Prawa Międzynarodowego i Organizacji Międzynarodowych
menkes.jerzy@gmail.com

DOI: 10.17399/HP.2017.082301

Rozwój ekonomiczny i współpraca z zagranicą w obliczu różnych systemów polityczno-gospodarczych. Studium przypadku Polski, Białorusi i Serbii¹

Streszczenie

CEL NAUKOWY: Celem opracowania jest weryfikacja hipotezy, zgodnie z którą spośród gospodarek doganiających względnie lepsze wyniki osiągają gospodarki otwarte, oparte na systemie demokratycznym oraz rynku.

PROBLEM I METODY BADAWCZE: Analizę prowadzimy na przykładzie związków między systemami polityczno-gospodarczymi a możliwościami rozwojowymi Polski, Białorusi i Serbii. Stosujemy podejście

1 Udział E. Czarny i P. Folfasa w projekcie został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki (numer rejestracyjny projektu: 2015/17/B/HS4/02075), zaś udział J. Menkesa ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji nr DEC-2013/11/B/HS4/02126.

interdyscyplinarne, wykorzystując narzędzia należące do instrumentarium nauk ekonomicznych, prawnych i politycznych.

PROCES WYWODU: Analizujemy procesy tworzenia systemów politycznych i gospodarczych oraz związki między tymi systemami a możliwościami rozwojowymi państw. Te ostatnie badamy i porównujemy na podstawie podstawowych wskaźników makro- i mikroekonomicznych (PKB, PKB *pc*, eksportu, sald bilansów handlowych oraz wielkości i charakterystyki napływu BIZ).

WYNIKI ANALIZY NAUKOWEJ: Analizę utrudniają wątpliwości co do wiarygodności danych statystycznych, zwłaszcza dotyczących Białorusi, a także – po części przynajmniej – nierynkowy charakter gospodarki tego państwa. Dodatkowym problemem jest względnie późne powstanie Serbii jako samodzielnego państwa.

WNIOSKI, INNOWACJE, REKOMENDACJE: Weryfikacja hipotezy o dodatniej korelacji między wprowadzeniem w życie zasad społeczeństwa demokratycznego, państwa prawa i gospodarki rynkowej a sukcesem gospodarczym nie powiodła się. Na podstawie analizy danych makroekonomicznych Polski, Białorusi i Serbii nie potwierdziliśmy hipotezy dotyczącej związku otwartości gospodarki z sukcesem gospodarczym głównie z powodu niedoskonałości dostępnych danych.

SŁOWA KLUCZOWE:

rozwój ekonomiczny, system polityczny i gospodarczy

ECONOMIC DEVELOPMENT AND COOPERATION
WITH FOREIGN COUNTRIES UNDER DIFFERENT
POLITICAL AND ECONOMIC SYSTEMS. CASE STUDY
OF POLAND, BELARUS AND SERBIA

Abstract

RESEARCH OBJECTIVE: Our scientific goal is verification of the hypothesis about relatively better economic performance of the catching-up economies which are open, democratic and based on market economy.

THE RESEARCH PROBLEM AND METHODS: We proves this hypothesis searching for relations between political and economic systems and development possibilities of Poland, Belarus and Serbia. We used interdisciplinary approach with economic, juristic and political tools.

THE PROCESS OF ARGUMENTATION: We started with analysis of processes of creation of political and economic systems and search for interconnections between them and development possibilities of the selected states. These interconnections we analyzed and compared internationally using basic macro- and microeconomic data and indexes (GDP, GDP *pc*, export, trade balance and magnitude and characteristics of FDI flows).

RESEARCH RESULTS: The analysis is complicated because we have doubts about trustfulness of statistical data, especially concerning Belarus and because Belarus' economy is – at least partly not market economy. Additional problem is relative late creation of Serbia as an independent state.

CONCLUSIONS, INNOVATIONS AND RECOMMENDATIONS: The verification of the hypothesis hasn't ended with success. The basic data appeared not to be enough to confirm it. The main reason are statistical data imperfections.

KEYWORDS:

economic development, political and economic systems

WSTĘP

Celem naukowym artykułu jest weryfikacja hipotezy, zgodnie z którą spośród gospodarek doganiających względnie lepsze wyniki osiągają gospodarki otwarte, oparte na systemie demokratycznym oraz rynku, bowiem lepiej niż zamknięte i działające w systemie autorytarnym wykorzystują zarówno własny potencjał, jak i potencjały partnerów do poprawy efektywności gospodarowania. Analizę prowadzimy na przykładzie związków między systemami polityczno-gospodarczymi a możliwościami rozwojowymi Polski, Białorusi i Serbii.

Do analizy empirycznej wybieramy trzy państwa, które przeszły transformację systemową mającą – przynajmniej w założeniu – przyczynić się do odejścia od gospodarki centralnie sterowanej i wejścia na drogę ku gospodarce rynkowej. Nie doświadczyły one załamania innych niż międzynarodowe kryzysy gospodarcze (np. wojna z Rosją wykluczyła z badania Ukrainę). Polskę traktujemy jako gospodarkę rynkową zaawansowaną w procesie doganiania gospodarek uprzemysłowionych (m.in. dzięki względnie wczesnemu przejściu

transformacji oraz dostosowaniom dokonany przed i po akcesji do UE). Pozostałe dwa państwa (Białoruś i Serbia) nie stały się dotąd otwartymi gospodarkami rynkowymi i nie mają bliskich związków gospodarczych z państwami wysoko rozwiniętymi.

METODY BADAWCZE

Stosujemy podejście interdyscyplinarne. Wykorzystujemy narzędzia należące do instrumentarium nauk ekonomicznych, prawnych i politycznych. W szczególności związki między systemem polityczno-gospodarczym a możliwościami rozwojowymi państwa badamy za pomocą podstawowych wskaźników makro- i mikroekonomicznych Polski, Białorusi i Serbii. Porównujemy zmiany ich PKB, PKB *pc*, eksportu, sald bilansów handlowych oraz wielkości i charakterystyki napływu BIZ, badając współwystępowanie zmiennych świadczących o rozwoju gospodarczym i typie systemu polityczno-gospodarczego.

Uzupełnieniem analizy makroekonomicznej jest badanie struktury rzeczowej eksportu wybranych przez nas państw. Pozwala ono stwierdzić, czy nastąpiła poprawa tej struktury, a w konsekwencji, czy gospodarka badanego kraju dąży do osiągnięcia stanu określonego mianem gospodarki opartej na wiedzy. Uważamy taki kierunek rozwoju eksportu za pożądany i gwarantujący długotrwały sukces ekonomiczny.

Badanie dotyczy lat 2000-2014. Z objęcia badaniem dłuższego okresu rezygnujemy, gdyż ograniczony zakres opracowania zmusiłby nas wówczas do ograniczenia liczby analizowanych zmiennych ekonomicznych.

Badając gospodarki Polski, Białorusi i Serbii, mamy zarazem wątpliwości co do jakości danych statystycznych. Nie jesteśmy np. pewni, czy u podstawy obróbki informacji statystycznych w każdym z wybranych przez nas państw stosuje się te same założenia (np. czy przyjmuje się identyczne definicje zmiennych). Te zastrzeżenia formułujemy, pamiętając, że niedawno informacja statystyczna przekazywana do organizacji międzynarodowych przez Grecję okazała się niezgodna z rzeczywistością. To oznacza, że nawet w Unii Europejskiej dane bywają niewiarygodne. Nie można więc automatycznie zakładać ich wiarygodności w krajach słabiej rozwiniętych.

Pamiętając o tych zastrzeżeniach, nie rezygnujemy z badania żadnej z wymienionych gospodarek, jedynie – w miarę posiadanych informacji – wskazując potencjalne źródła wypaczeń i poszlaki sugerujące występowanie zafałszowań.

Badanie empiryczne poprzedza krótka analiza przebiegu zmian politycznych w państwach należących do wybranej przez nas próby. Szczególną uwagę poświęcamy transformacji systemowej i jej skutkom. Uważamy bowiem, że zmiany polityczne mogły zaważyć na późniejszych zmianach gospodarczych.

1. POLSKA, BIAŁORUŚ I SERBIA PO ODEJŚCIU OD REALNEGO SOCJALIZMU

Ponad ćwierć wieku, jakie upłynęło od upadku komunizmu w Europie i początku transformacji państw byłego bloku wschodniego, uprawnia do refleksji nad przebiegiem i skutkami rewolucji². Jako symboliczny początek rewolucji traktujemy trzy zdarzenia: wybory z czerwca 1989 r. w Polsce, obalenie muru berlińskiego (październik 1989 r.) i aksamitną rewolucję w Czechosłowacji (listopad-grudzień 1989 r.)³. O zakwalifikowaniu procesu transformacji systemowej do

---

2 Termin „rewolucja” nie ma ostrych i jednoznacznych konotacji naukowych. Zasadniczo rozumiany jest jako istotna zmiana następująca w relatywnie krótkim czasie (szerzej Wrzosek, 1995, s. 13-45). Rewolucja utożsamiana jest z użyciem siły oraz z odrzuceniem legalizmu. W konsekwencji jest niechętnie traktowana przez prawicę i centrum oraz aprecjonowana przez lewicę. Tę niechęć wyraża unikanie terminu rewolucja w odniesieniu do upadku bloku wschodniego i zastępowanie go terminem „wiosna ludów”. Uważamy jednak użycie terminu rewolucja za zasadne. Przyjmujemy jego węższe znaczenie przyporządkowane mu m.in. przez Baszkiewicza (1981). Termin ten oznacza zmianę władzy i własności, gdyż wyznacza ją zarówno erupcja przemocy, delegalizacja i delegitymizacja „starego” państwa, jak też nowe nadanie własności. W przypadku np. rewolucji francuskiej właściciele, którzy uzyskali władzę ekonomiczną, chcieli władzy politycznej, a zatem odebrania władzy nieposiadającym własności, czyli dawnej klasie panującej.

3 Pamiętamy zarazem, że proces rozpadu bloku wschodniego trwał wiele lat i ani nie rozpoczął się, ani nie zakończył we wskazanych momentach. Tak jak jednak „zburzenie Bastylii” jest symbolem rewolucji francuskiej, tak okragły stół oraz wybory czerwcowe symbolizują upadek komunizmu i koniec PRL w Polsce.

kategorii rewolucji decyduje klasyczne utożsamianie rewolucji z podstawową zmianą stosunków społecznych. Szczególne znaczenie ma przy tym utrata przez dotychczasową klasę panującą (zwaną nomenklaturą – szerzej Djilas, 1957) władzy i własności.

Szukamy odpowiedzi na pytanie o to, dlaczego rewolucja w Europie, polegająca na upadku komunizmu i rozpadzie bloku wschodniego, nie doprowadziła do „końca historii”⁴. Innymi słowy, zastanawiamy się, dlaczego nie wszędzie efektem transformacji systemowej jest zbudowanie ustroju demokratycznego respektującego prawa człowieka i podstawowe wolności.

1.1. Kryteria doboru grupy

Przedmiotem badania czynimy trzy państwa: Polskę, Serbię i Białoruś, których zwykle nie zestawia się w jednej grupie. O racjonalności doboru próby decydują podobieństwa między nimi, istotne z perspektywy bardzo ważnego dla badania czynnika, jakim jest „państwo”.

Wszystkie trzy państwa do „komunizmu” przechodziły z feudalizmu⁵, nie zaś z kapitalizmu. W dodatku żadne z nich – przed komunistyczną dyktaturą – nie było państwem demokracji liberalnej i rządów prawa. Wszystkie budowały swoje aspiracje państwowotwórcze na roszczeniu do realizacji prawa do samostanowienia⁶. Wspólna dla

---

4 Termin ten, nawiązując do poglądów Kanta i Hegla, spopularyzował Fukuyama (1996). Oznacza on proces internalizacji przekonania o moralnej, etycznej i politycznej wyższości demokracji nad innymi sposobami sprawowania władzy.

5 Trudno przecenić wagę zniesienia na ziemiach polskich pańszczyzny dopiero w XIX w. (w 1811 r. w zaborze pruskim, w 1848 r. w zaborze austriackim, w 1862 r. w zaborze rosyjskim). W praktyce pańszczyznę stosowano na ziemiach polskich dłużej, bowiem została zlikwidowana równoległe z niewolnictwem w USA (w USA zdelegalizowała je XIII poprawka do Konstytucji z 1865 r.).

6 Białoruś jako państwo, przed deklaracją niepodległości z 27 lipca 1990 r., istniała od marca 1918 r. do września 1919 r. Państwowość Serbii została potwierdzona traktatem berlińskim (1878 r.), jednak od początku istniała ona w formułach państw złożonych (najdłużej z Czarnogórą). Początki państwowości Czarnogóry można datować na 1855 r., kiedy uchwalono

tych państw jest też słabość społeczeństwa obywatelskiego i brak społecznej legitymizacji instytucji państwa.

Te państwa wyznaczają czas likwidacji struktur polityczno-gospodarczo-militarnych w przestrzeni oddzielonej żelazną kurtyną od Zachodu. Polska dała początek transformacji i rozpadowi bloku wschodniego. Z kolei państwowość Serbii zakończyła rozpad byłej Jugosławii (Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii, SFRJ). Te dwa państwa określają zarazem ewolucję postaw Zachodu wobec rewolucji. Wobec Polski z okresu wyborów parlamentarnych z czerwca 1989 r. polityka Zachodu była reaktywna. Wsparcie dla opozycji demokratycznej oraz sankcje wobec PRL były działaniami mającymi raczej osłabić ZSRR niż wesprzeć zmiany w Polsce. Zarazem nie sposób przecenić wagi przerwania geograficznej ciągłości bloku wschodniego pochodnej przemianom w Polsce z punktu widzenia zmian w Europie i świecie po 1989 r.

Z kolei powstanie Białorusi (1990 r.) oznaczało koniec imperium rosyjskiego budowanego od czasów Piotra I i nowy początek Rosji jako państwa nieimperialnego. Postawę Zachodu wobec rozpadu ZSRR wyznaczała, z jednej strony, nadzieja na likwidację zagrożenia ze strony agresywnego imperium, z drugiej zaś – co najmniej równie silna – obawa przed skutkami niestabilności w przestrzeni, w której znajdowała się broń masowej zagłady.

Państwowość Serbii w obecnym kształcie terytorialnym sięga 2008 r., czyli proklamowania niepodległości przez Kosowo. Serbia nadal poszukuje tożsamości, będąc w znacznym stopniu mentalnym kontynuatorem Jugosławii. Można ją uznać za względnie nowoczesną i liberalną w porównaniu z wieloma innymi państwami byłego bloku wschodniego. Serbia zapoczątkowała proces rzeczywistej budowy społeczeństwa obywatelskiego wraz z uzyskaniem w 2012 r. oficjalnego statusu kandydata do UE.

Zarazem wymienione państwa dzielą fundamentalne różnice. Najważniejszą jest istnienie narodu w przypadku Polski i budowanie narodów w pozostałych państwach. Nawet dostrzegając zasadniczą różnicę między „narodem państwowym” w Rzeczypospolitej Obojga

---

pierwszą konstytucję. Obecna państwowość Serbii ma formalny początek w deklaracji parlamentu z czerwca 2006 r. Wtedy też proklamowano państwowość Czarnogóry.

Narodów a państwem narodowym budowanym po powstaniu niepodległej Polski po I wojnie światowej, należy zauważyć odmienne znaczenie istnienia w porównaniu z tworzeniem narodu. Serbia i Białoruś stoją przed wyzwaniem, jakim jest konieczność wytworzenia narodu państwowego traktowanego jak warunek konieczny trwałości państwa.

Kolejną różnicą jest znacząca obecność instytucji niepodporządkowanych formalnie władzy w Polsce w okresie PRL (Kościół katolicki i związane z nim ruchy społeczne, np. Kluby Inteligencji Katolickiej oraz środowiska Tygodnika Powszechnego i Znak), a także silny sektor prywatny w gospodarce, zwłaszcza w rolnictwie i rzemiośle.

Byłą Jugosławię cechowała niezwykle represyjność reżimu, porównywalna z ZSRR ery Stalina, przy dopuszczeniu wentylu bezpieczeństwa w postaci półotwartych granic i gospodarki zawierającej elementy rynkowe. Na Białorusi, stanowiącej składową ZSRR, nie było ani polskiego quasi-liberalizmu w życiu społecznym, ani jugosłowiańskiego quasi-ryнку w gospodarce.

1.2. Wyzwanie instytucji

Transformacji systemowej towarzyszyła nie tylko wiara w samoistny „koniec historii”, ale i przekonanie o prymacie gospodarki nad polityką. Pochodziło ono jednak z państwa o stabilnej demokracji liberalnej i rządach prawa. W przypadku młodych demokracji pozbawionych zinternalizowanych społecznie wartości, norm i instytucji stało się źródłem niepowodzeń. Wierząc w rynek, zapomniano bowiem o państwie. Zwolennicy transformacji systemowej okazali się podobni do dogmatycznych marksistów uznających, że baza (gospodarka rynkowa) doprowadzi do wytworzenia nadbudowy (państwa – na ten temat zob. Cichoracki, 2012).

Tak się, oczywiście, nie stało. W konsekwencji rynek pozbawiony państwa pełniącego funkcję sędziego nie działał. Nie powstały też instytucje państwa, gdyż ani podmioty gospodarcze, ani beneficjenci transformacji nie czuli potrzeby ich zbudowania. Z kolei na drodze do budowy społeczeństwa obywatelskiego – jedynej siły sprawczej budowy państwa – stoi słabnąca wiara we wspólnotę wartości.

W rezultacie, w europejskiej przestrzeni objętej transformacją systemową pogłębiają się podziały. W Polsce młodej demokracji towarzyszą relikty komunizmu obecne np. w kulturze politycznej. Białoruś jest postkomunistyczną autokracją. Między nimi lokuje się Serbia, która zaliczyła epizod postkomunistycznej dyktatury.

1.3. Demokracja a wolność gospodarcza

Chociaż naiwna okazała się wiara w transformację, jednak fatalizm też jest nieuzasadniony. Aby ziściły się nadzieje na wytworzenie społeczeństwa obywatelskiego i państwa reprezentującego wspólne społeczne wartości, konieczne jest współwystępowanie rządów prawa i rynku. Brak demokracji i respektowania praw człowieka wyzwolił ruch, który doprowadził do rozpadu struktur represyjnych państw na wschód od żelaznej kurtyny.

Warunkiem koniecznym sukcesu transformacji mierzonego poziomem implementacji praw i wolności człowieka (I i II generacji) jest jednak demokracja. Demokracja jest nie tylko wartością znaczącą z punktu widzenia społeczeństw poszczególnych państw, lecz również istotnie wpływa na stosunki w społeczności międzypaństwowej. Dzięki niej następuje – co najmniej – ograniczenie używania siły w konfliktach między państwami demokratycznymi (szerzej Waltz, 2000, s. 7). Koncepcja ta w czasach nam bliskich została przez Friedmana uogólniona do „teorii stosunków międzynarodowych McDonald’s”. Zgodnie z nią żadne państwo, w którym jest McDonald’s, nie zaatakuje innego państwa, w którym działa ta firma (szerzej Friedman, 1999). U podstaw tej teorii legło przekonanie, że lokalizacja McDonald’s jest wyrazem zintegrowania z gospodarką globalną, co przesądza o ekonomicznej nieopłacalności ataku.

Wskazując na znaczenie demokracji, mamy zarazem świadomość, że pluralizm społeczny funkcjonuje z powodzeniem w zwartych społeczeństwach ze społeczeństwem obywatelskim, a więc państwach istniejących w długim okresie. Nie ma jednak pewności, że konstytutywna dla demokracji relacja rząd – opozycja w państwach „młodych” (nowo budowanych) i niemających społeczeństwa obywatelskiego nie stanowi egzystencjalnego zagrożenia dla bytu państwa.

2. WYNIKI ANALIZY EMPIRYCZNEJ

W empirycznym badaniu gospodarek narodowych wyróżniamy trzy części. Pierwsza dotyczy produkcji, zaś dwie pozostałe ważnych form współpracy z zagranicą, czyli wymiany towarowej oraz przepływu kapitału bezpośredniego. W części pierwszej badamy zmiany wielkości produkcji mierzone za pomocą PKB oraz zmiany zamożności mieszkańców (PKB *per capita*). W części drugiej skupiamy uwagę na udziale badanych państw w handlu towarami⁷. Analizujemy eksport towarów, eksport *per capita*, a także salda bilansów handlowych. Przyglądamy się też strukturze geograficznej i rzeczowej eksportu. W części trzeciej badamy napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ).

Celem części pierwszej jest ogólna analiza kondycji poszczególnych gospodarek, a zwłaszcza jej zmian. Pozostałe dwie części mają pokazać, jak i na ile badane gospodarki uczestniczą w międzynarodowym podziale pracy oraz w międzynarodowych sieciach produkcyjnych. Udział we współpracy z zagranicą uważamy nie tylko za źródło doraźnych korzyści, lecz – przede wszystkim – za inwestycję w przyszłość i szansę na unowocześnienie gospodarki.

2.1. Zmiany wielkości produkcji i zamożności społeczeństw

Zaczynamy od porównania wartości PKB poszczególnych państw (tabela 1). W ten sposób zestawiamy z sobą ich potencjały gospodarcze. Analizujemy PKB w cenach stałych, co umożliwia uchwycenie zmian wielkości produkcji. Unikamy w ten sposób zaburzeń (różnych w poszczególnych państwach) spowodowanych wpływem na PKB zmieniających się cen. Ponieważ poszczególne państwa różnią się potencjałami gospodarczymi (Polska ma wielokrotnie większy niż dwa pozostałe państwa razem wzięte), przedstawiamy też porównywalne w skali międzynarodowej wielkości PKB *pc*.

---

⁷ Pomijamy bilans handlu usługami, chociaż m.in. z postępem techniki usługi coraz częściej bywają handlowe, a więc stają się przedmiotem wymiany z zagranicą. Zarazem żadne z badanych państw nie ma ponadprzeciętnie rozbudowanego sektora usług.

Tabela 1

PKB w stałych cenach i kursach walutowych (z 2005 r.) w latach 2000-2014, w mld USD

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Białoruś	21,05	22,05	23,15	24,77	27,60	30,21	33,23	36,08	39,78	39,84	42,92	45,30	46,09	46,49	47,23
Polska	262,99	266,16	270,00	279,62	293,98	304,41	323,26	346,54	360,13	369,62	383,29	401,54	408,61	415,43	429,55
Serbia*	22,47	24,10	25,51	26,23	28,19	29,66	31,14	33,17	35,21	34,41	34,73	35,36	35,18	36,13	35,76

* W latach 2000-2007 oszacowanie na podstawie danych dotyczących Serbii i Czarnogóry.

Źródło: opracowanie własne na podstawie UNCTAD, 2016.

Tabela 2

Udział w światowym PKB w stałych cenach i kursach walutowych (z 2005 r.) w latach 2000-2014, w %

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Białoruś	0,05	0,05	0,05	0,06	0,06	0,06	0,07	0,07	0,08	0,08	0,08	0,08	0,08	0,08	0,08
Polska	0,64	0,64	0,63	0,64	0,65	0,64	0,66	0,68	0,69	0,73	0,72	0,74	0,74	0,73	0,74
Serbia*	0,05	0,06	0,06	0,06	0,06	0,06	0,06	0,06	0,07	0,07	0,07	0,07	0,06	0,06	0,06

* W latach 2000-2007 oszacowanie na podstawie danych dotyczących Serbii i Czarnogóry.

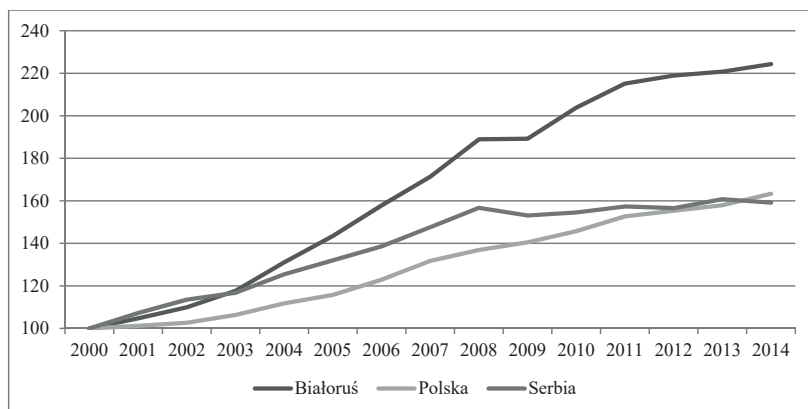
Źródło: opracowanie własne na podstawie UNCTAD, 2016.

Z analizy danych zawartych w tabeli 1 wynika, że Białoruś i Serbia miały w pierwszym roku badania podobne potencjały gospodarcze, jednak różnica na korzyść Białorusi rosła w miarę upływu czasu. Łączny PKB obu państw był w 2000 r. ponad 6 razy mniejszy od PKB Polski. W 2014 r. ta różnica zmniejszyła się do około 5,2-krotnej.

Najbardziej (ponad dwukrotnie) wzrósł PKB Białorusi. Był to efekt widocznie szybszego wzrostu PKB Białorusi od 2003 r. niż pozostałych państw (rysunek 1). W 2000 r. PKB Białorusi stanowił 8% PKB Polski, natomiast w 2014 r. było to już prawie 11%. Jedną z przyczyn dobrej sytuacji gospodarczej Białorusi są preferencje cenowe uzyskiwane przez nią przy zakupie surowców energetycznych z Rosji (Czarny, Menkes i Toporowski, 2009, s. 53). Nawet ten przywilej nie wystarczył jednak, żeby Białoruś utrzymała tempo wzrostu po 2010 r.

Druga pod względem szybkości wzrostu PKB jest Polska, której PKB zwiększył się w badanym okresie bardziej niż 1,6-krotnie. W dodatku jako jedyna w próbie Polska notowała wzrosty PKB we wszystkich badanych latach. Co więcej, wzrost jej PKB jest najbardziej równomierny (rysunek 1).

Z kolei Serbia nie podniosła się po kryzysie rozpoczętym w 2008 r. i utknęła w stagnacji, chociaż do 2008 r. jej PKB rósł szybciej niż PKB Polski.

* W latach 2000-2007 oszacowanie na podstawie danych dotyczących Serbii i Czarnogóry.

Rysunek 1. PKB w stałych cenach i kursach walutowych (z 2005 r.) w latach 2000-2014 (rok 2000 = 100).

Źródło: opracowanie własne na podstawie UNCTAD, 2016.

Dodatkowych informacji o potencjałach gospodarczych badanych państw dostarcza analiza ich udziałów w światowym PKB (tabela 2). Udziały wszystkich państw były w 2014 r. większe niż w 2000 r. A zatem, w skali świata państwa te zyskały na znaczeniu gospodarczym. Największy wzrost (0,1 p.p.) zanotowała Polska, mniejszy (0,03 p.p.) Białoruś, zaś najmniejszy (0,01 p.p.) Serbia. O ile jednak wzrost udziału PKB Polski następował dość systematycznie, natomiast udział Białorusi rósł skokowo co kilka lat, o tyle Serbia największe udziały w światowym PKB notowała w latach 2009-2011, czyli w czasie kryzysu i tuż po nim, a następnie zatrzymała się na niższym poziomie. Taka charakterystyka zmian poszczególnych państw w światowym PKB zdaje się świadczyć, po pierwsze, o utrzymaniu przez Polskę pozycji w globalnej produkcji nawet w czasie kryzysu, po drugie, potwierdza względnie mały i wolno rosnący udział Serbii w gospodarce globalnej.

Tylko w przypadku Polski wzrost udziału trwa w zasadzie przez cały okres badania (niewielkie wzrosty – 0,01 p.p. – zanotowano w latach 2010 i 2013). Nawet w roku największej zapaści w czasie światowego kryzysu (2009 r.) udział Polski zwiększył się o 0,04 p.p. W przypadku Białorusi cały wzrost udziału w światowym PKB przypadł na okres przedkryzysowy (do 2008 r.). Od 2008 r. do 2014 r. jej udział nie zmienił się. Z kolei Serbia, która przed kryzysem zanotowała wzrosty udziałów w światowym PKB, w latach 2012-2014 zatrzymała się na poziomie niższym niż osiągnięty przez nią w ciągu wcześniejszych czterech lat (2008-2011).

Nieco inny obraz wyłania się z analizy PKB *pc* (tabela 3). Na początku badanego okresu mieszkańcy Białorusi oraz Serbii byli podobnie zamożni i znacznie ubożsi niż mieszkańcy Polski, która miała około 3,3 razy wyższy PKB *pc*. W trakcie badanego okresu PKB *pc* Białorusi i Polski systematycznie rósł. Inaczej było w Serbii, której produkt brutto na mieszkańca zanotował niewielkie spadki w latach 2009 oraz 2014, natomiast w latach 2011-12 nie zmienił się.

Tabela 3

PKB pc w statycznych cenach i kursach walutowych (z 2005 r.) w latach 2000-2014, w tys. USD

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Białoruś	2,11	2,22	2,35	2,53	2,84	3,13	3,45	3,76	4,16	4,18	4,52	4,79	4,90	4,97	5,07
Polska	6,86	6,95	7,05	7,31	7,69	7,97	8,46	9,07	9,43	9,68	10,03	10,51	10,69	10,87	11,24
Serbia*	2,20	2,37	2,52	2,61	2,82	2,99	3,16	3,38	3,61	3,55	3,60	3,68	3,68	3,80	3,78

* W latach 2000-2007 oszacowanie na podstawie danych dotyczących Serbii i Czarnogóry.

Źródło: opracowanie własne na podstawie UNCTAD, 2016.

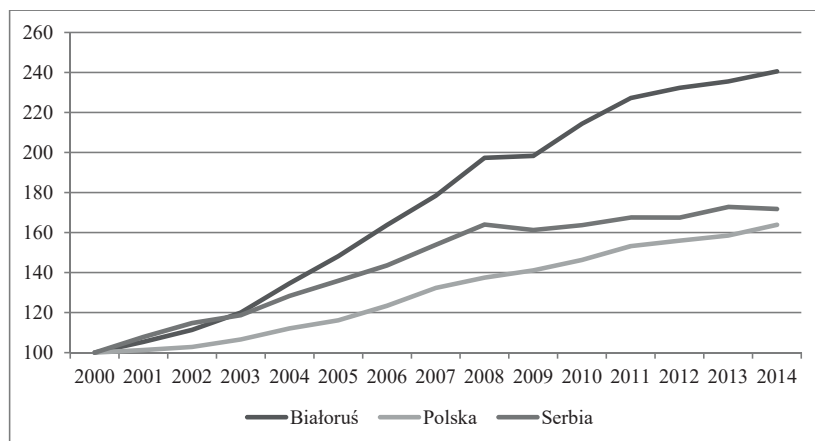
Tabela 4

Relacja do przeciętnego PKB pc na świecie w statycznych cenach i kursach walutowych (z 2005 r.) w latach 2000-2014

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Białoruś	0,32	0,33	0,35	0,37	0,40	0,43	0,46	0,49	0,54	0,56	0,59	0,62	0,62	0,63	0,63
Polska	1,03	1,03	1,04	1,06	1,09	1,10	1,14	1,18	1,23	1,30	1,31	1,35	1,36	1,37	1,40
Serbia*	0,33	0,35	0,37	0,38	0,40	0,41	0,42	0,44	0,47	0,48	0,47	0,47	0,47	0,48	0,47

* W latach 2000-2007 oszacowanie na podstawie danych dotyczących Serbii i Czarnogóry.

Źródło: opracowanie własne na podstawie UNCTAD, 2016.

* W latach 2000-2007 oszacowanie na podstawie danych dotyczących Serbii i Czarnogóry.

Rysunek 2. PKB *per capita* w stałych cenach i kursach walutowych (z 2005 r.) w latach 2000-2014 (rok 2000 = 100).

Źródło: opracowanie własne na podstawie UNCTAD, 2016.

W 2014 r., podobnie jak w całym badanym okresie, najbogatsi w próbie są mieszkańcy Polski, której PKB *pc* jest prawie 3 razy większy niż PKB *pc* Serbii oraz 2,2 razy większy od PKB *pc* Białorusi. Polska zatem dobrze sobie radzi w warunkach gospodarki rynkowej i rosnącego zintegrowania z UE oraz z całą gospodarką światową. Widać zarazem, że dane statystyczne wskazują na sukces gospodarczy Białorusi, której PKB *pc* zwiększył się w badanych latach 2,4-krotnie, co stanowi rekord w badanej próbie (polski PKB *pc* wzrósł nieco ponad 1,6-krotnie, zaś serbski powiększył się ponad 1,7 razy – rysunek 2).

Duży awans Białorusi widoczny jest również w badaniu relacji PKB *pc* poszczególnych państw do średniej światowej (tabela 4), choć ani ona, ani Serbia nie przekroczyły poziomu tej średniej. Jedynie Polacy byli w całym okresie bogatsi niż przeciętni mieszkańcy globu, zaś różnica ich zamożności w porównaniu ze średnią światową systematycznie rosła.

2.2. Współpraca gospodarcza z zagranicą

Przedmiotem badania w tej części opracowania są wielkości eksportu oraz jego struktura geograficzna, a także udziały poszczególnych państw w przepływach kapitału bezpośredniego (BIZ).

2.2.1. Wymiana towarowa

Podobnie jak w badaniu PKB, tak i w analizie eksportu towarów porównujemy nieporównywalne. Także bowiem tym razem potencjał Polski jest znacznie większy niż pozostałych państw, choć różnice nie są tak duże jak w przypadku PKB (por. dane z tabel 1 i 5). I tak, w 2000 r. wartość polskiego eksportu towarów była ponad 3,5 razy większa od łącznego eksportu Białorusi i Serbii (w 2004 r., czyli roku akcesji do UE, ponad 4,5 razy większa, zaś w 2014 r. 4,3 razy większa).

Interesujących informacji dostarcza analiza udziałów poszczególnych państw w światowym eksporcie (tabela 6). Ponownie widoczny jest największy i rosnący potencjał Polski, która ponad dwukrotnie zwiększyła udział (w 2000 r. był on 3,5 razy większy niż zsumowane udziały pozostałych dwóch państw, w 2014 r. był 4,3 razy większy). Zwraca też uwagę znacznie większy udział Białorusi w eksporcie światowym niż Serbii (w 2000 r. prawie 4 razy większy, zaś w 2014 r. ponad 2 razy większy).

Tabela 5

Eksport towarów (bieżące ceny i kursy walutowe) w latach 2000-2014, w mld USD

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Białoruś	7,33	7,45	8,02	9,95	13,77	15,98	19,73	24,28	32,57	21,30	25,28	41,42	46,06	37,20	36,08
Polska	31,75	36,00	41,13	53,76	75,05	89,44	110,78	140,15	170,46	136,50	159,72	188,70	185,37	204,98	220,15
Serbia*	1,64	1,81	2,16	2,52	3,78	4,81	6,85	9,17	10,97	8,35	9,79	11,78	11,23	14,61	14,85

* W latach 2000-2007 oszacowanie na podstawie danych dla Serbii i Czarnogóry.

Źródło: opracowanie własne na podstawie UNCTAD, 2016.

Tabela 6

Udział w światowym eksporcie towarów (bieżące ceny i kursy walutowe) w latach 2000-2014, w %

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Białoruś	0,11	0,12	0,12	0,13	0,15	0,15	0,16	0,17	0,20	0,17	0,17	0,23	0,25	0,20	0,19
Polska	0,49	0,58	0,63	0,71	0,81	0,85	0,91	1,00	1,06	1,09	1,04	1,03	1,00	1,08	1,16
Serbia*	0,03	0,03	0,03	0,03	0,04	0,05	0,06	0,07	0,07	0,07	0,06	0,06	0,06	0,08	0,08

* W latach 2000-2005 oszacowanie na podstawie danych dotyczących Serbii i Czarnogóry.

Źródło: opracowanie własne na podstawie UNCTAD, 2016.

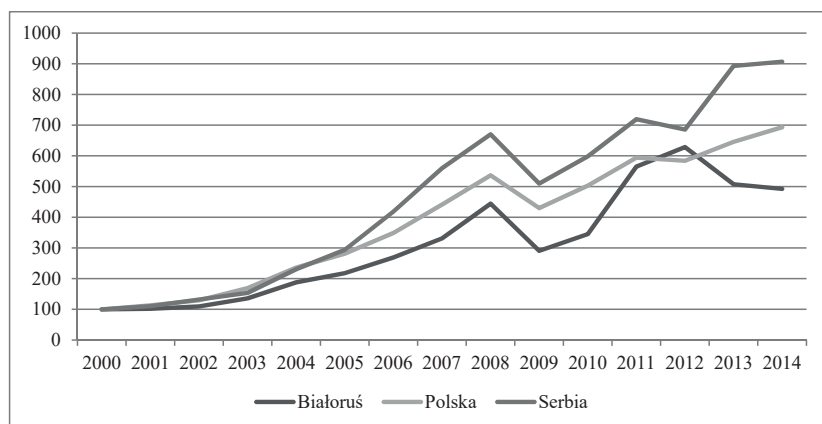
Tabela 7

Bilans handlu towarami (bieżące ceny i kursy walutowe) w latach 2000-2014, w mld USD

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Białoruś	-1,32	-0,84	-1,07	-1,61	-2,72	-0,73	-2,62	-4,42	-6,81	-7,26	-9,60	-4,34	-0,34	-5,82	-4,42
Polska	-17,28	-14,19	-14,17	-14,51	-14,65	-12,20	-16,21	-25,56	-38,35	-12,96	-18,33	-21,90	-13,69	-2,62	-3,52
Serbia*	-1,63	-2,45	-3,40	-4,48	-6,56	-5,43	-6,37	-9,96	-13,36	-7,70	-6,94	-8,08	-7,70	-5,93	-5,76

* W latach 2000-2007 oszacowanie na podstawie danych dotyczących Serbii i Czarnogóry.

Źródło: opracowanie własne na podstawie UNCTAD, 2016.

* W latach 2000-2007 oszacowanie na podstawie danych dotyczących Serbii i Czarnogóry.

Rysunek 3. Ekspert towarów (bieżące ceny i kursy walutowe) w latach 2000-2014 (rok 2000 = 100).

Zarazem właśnie Serbia zanotowała w badanym okresie największy – 9-krotny – wzrost eksportu (rysunek 3). Drugi wynik uzyskała Polska, której eksport zwiększył się prawie 7 razy. Najwolniej rósł eksport Białorusi (prawie 5-krotnie). Warto zauważyć, że Białoruś miała trzy lata ze spadkami udziałów w światowym eksporcie (2009, 2013, 2014). Spadki, znacznie płytsze, zanotowała też Polska w latach 2009 i 2012, jednak ostatnie lata przyniosły jej zmianę trendu i w 2014 r. już miała rekordową wartość eksportu. Także Serbia, po załamaniu w latach 2008-2009, zanotowała wzrosty.

Uzupełnieniem badania eksportu jest analiza sald bilansów handlowych. Jej wyniki pozwalają zrelatywizować informacje na temat eksportu poszczególnych państw, zestawiając je z danymi dotyczącymi importu (tabela 7).

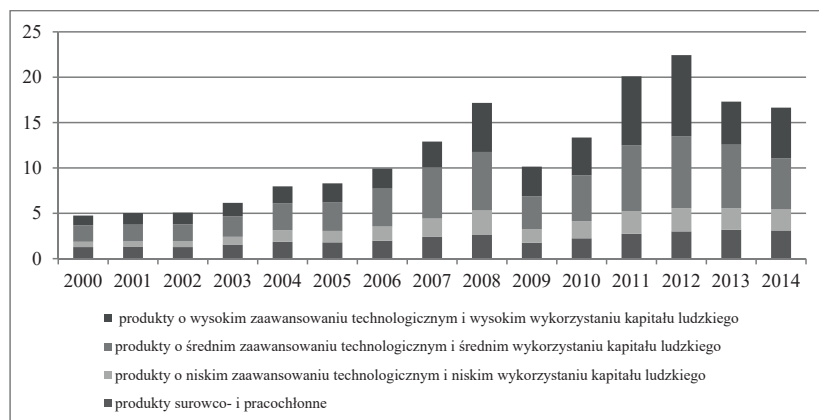
W badanym okresie wszystkie trzy państwa notują trwałe deficyty handlowe (tabela 7). O ile jednak deficyt Polski zmniejszył się w badanych latach ponad 5-krotnie, o tyle deficyty pozostałych dwóch państw wzrosły. I na Białorusi, i w Serbii był to wzrost około 3,5-krotny, przy czym Serbia notuje trwałe większe deficyty niż Białoruś (pod tym względem wyjątkowy był 2010 r., w którym deficyt Białorusi był znacznie większy). Wszystkie trzy kraje przeżyły załamanie handlu w okresie kryzysu gospodarczego, a ich deficyty handlowe znacznie

wzrosły, począwszy od 2007 r. (Polska zanotowała wzrost deficytu już w 2006 r., jednak w najgorszym dla światowego handlu 2009 r. ten deficyt znacznie się zmniejszył zarówno wraz z ogólnym załamaniem handlu, a więc spadkiem jego wartości, jak i ze względnie dobrą pozycją międzynarodową polskiego eksportu – szerzej zob. Czarny i Śledziowska, 2012; następnie w latach 2010-2011 ponownie wzrósł, po czym w latach 2013-2014 zanotował rekordowe spadki). Deficyt handlowy Białorusi w 2011 r. znacznie się zmniejszył, co jednak zostało okupione spadkiem o dwie trzecie wartości białoruskiego rubla (Vinokurov i Libman, 2014 s. 353). Dewaluacja białoruskiej waluty przyczyniła się do dalszego spadku deficytu w 2012 r., jednak już rok później deficyt ponownie wzrósł (ponad 17-krotnie w ciągu roku).

Chociaż w 2000 r. Polska notowała prawie 6 razy większy deficyt handlowy niż pozostałe państwa łącznie, w 2014 r. jej nadwyżka importu nad eksportem była znacznie mniejsza niż deficyty Białorusi i Serbii.

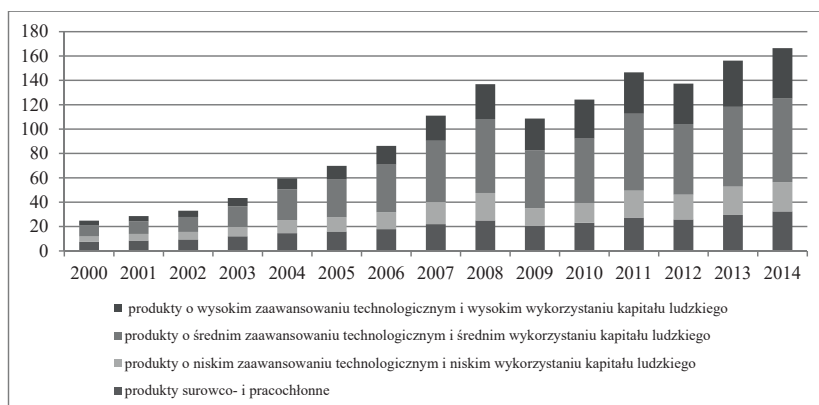
Dokładniejszy obraz eksportu poszczególnych państw uzyskamy, badając rzeczową strukturę eksportu produktów przemysłowych z branż o różnym zaawansowaniu technologicznym (rysunki 4-6). W ten sposób nie tylko ocenimy miejsce poszczególnych państw na drodze ku gospodarce opartej na wiedzy, lecz również pokażemy zmiany ich pozycji w trakcie badanego okresu (pamiętamy przy tym o różnicach wielkości eksportu poszczególnych państw).

W latach 2000-2014 Polska stopniowo poprawiała rzeczową strukturę swego eksportu, natomiast w Serbii postęp zauważalny jest dopiero od 2012 r. (rysunki 5 i 6). W obu państwach największe przyrosty przypadają na produkty o średnim zaawansowaniu technologicznym. W przypadku Białorusi wyraźna poprawa struktury i wzrost wartości eksportu nastąpiły w latach 2011-2012, natomiast w pozostałych latach stan był zbliżony do tego z 2000 r., chociaż wartość eksportu rosła (wyjątkiem były lata 2009, 2013 i 2014 – rysunek 4).

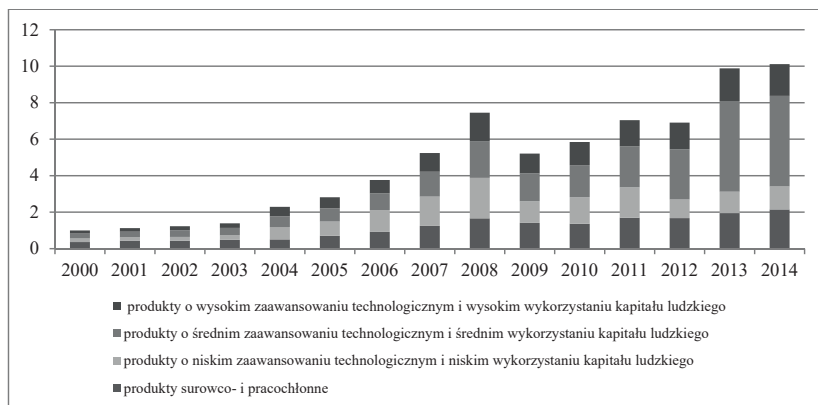

Rysunek 4. Białoruski eksport produktów przemysłowych o różnym zaawansowaniu technologicznym i odmiennej intensywności wykorzystania czynników produkcji (bieżące ceny i kursy walutowe) w latach 2000-2014, w mld USD. Źródło: opracowanie własne na podstawie UNCTAD, 2016.

A zatem struktura rzeczowa eksportu wszystkich badanych państw uległa poprawie, choć w różnym czasie i z odmienną intensywnością. Najbardziej nowoczesną strukturę eksportu ma Białoruś. Największy udział w jej eksporcie mają produkty o wysokim i średnim zaawansowaniu technologicznym.

Rysunek 5. Polski eksport produktów przemysłowych o różnym zaawansowaniu technologicznym i odmiennej intensywności wykorzystania czynników produkcji (bieżące ceny i kursy walutowe) w latach 2000-2014, w mld USD. Źródło: opracowanie własne na podstawie UNCTAD, 2016.

* W latach 2000-2007 oszacowanie na podstawie danych dotyczących Serbii i Czarnogóry.

Rysunek 6. Serbski eksport produktów przemysłowych o różnym zaawansowaniu technologicznym i odmiennej intensywności wykorzystania czynników produkcji (bieżące ceny i kursy walutowe) w latach 2000-2014, w mld USD. Źródło: opracowanie własne na podstawie UNCTAD, 2016.

2.2.2. Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych

Kolejną formą współpracy gospodarczej z zagranicą, jaką analizujemy w tym opracowaniu, są bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ). Sprawdzamy nie tylko, na ile strumienie napływających BIZ były różne w przypadku poszczególnych państw, lecz także jak się one zmieniały w czasie (tabele 8 i 9). Wielkości strumieni napływających BIZ nie poddają się jednak jednoznacznej interpretacji ze względu na duże wahania roczne i – w badanym przez nas przypadku – brak jednoznacznie określonego trendu.

Dane zawarte w tabelach 8 i 9 ujawniają wielokrotnie większy napływ BIZ do Polski niż do pozostałych dwóch państw, co pomogło unowocześnić strukturę jej eksportu (rysunek 7). W 2000 r. napływ BIZ do Polski był aż 60 razy większy niż do obu pozostałych państw łącznie⁸. A zatem w tym elemencie współpracy gospodarczej z zagranicą Polskę dzieliła wówczas przepaść od pozostałych dwóch

⁸ Pamiętajmy jednak o dużych rocznych wahaniami strumieni BIZ, które czynią ich zmiany trudnymi do interpretowania.

Tabela 8

Strumienie napływających BIZ (bieżące ceny i kursy walutowe) w latach 2000-2014, w mld USD

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Białoruś	0,12	0,10	0,25	0,17	0,16	0,31	0,36	1,81	2,19	1,88	1,39	4,00	1,43	2,23	1,80
Polska	9,45	5,58	4,03	3,98	12,44	9,72	18,38	21,64	13,86	11,89	12,80	18,26	7,12	0,12	13,88
Serbia*	0,04	0,14	0,45	1,21	0,86	1,77	4,20	4,75	4,51	3,30	2,17	5,48	1,59	2,41	2,20

* W latach 2000-2007 oszacowanie na podstawie danych dotyczących Serbii i Czarnogóry.

Źródło: opracowanie własne na podstawie UNCTAD, 2016.

Tabela 9

Udział w światowych strumieniach napływających BIZ (bieżące ceny i kursy walutowe) w latach 2000-2014, w %

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Białoruś	0,01	0,01	0,04	0,03	0,02	0,03	0,03	0,10	0,15	0,16	0,10	0,26	0,10	0,15	0,15
Polska	0,69	0,82	0,68	0,72	1,82	1,05	1,32	1,16	0,93	1,00	0,96	1,17	0,51	0,01	1,13
Serbia*	0,00	0,02	0,08	0,22	0,13	0,19	0,30	0,25	0,30	0,28	0,16	0,35	0,11	0,16	0,18

* W latach 2000-2007 oszacowanie na podstawie danych dotyczących Serbii i Czarnogóry.

Źródło: opracowanie własne na podstawie UNCTAD, 2016.

państw. Warto dodać, że w większości BIZ w Polsce były inwestycjami w nowe przedsiębiorstwa, bowiem czas wielkich prywatyzacji minął przed okresem objętym naszą analizą⁹. Przyczyną zainteresowania inwestycjami w Polsce była najpewniej nadchodząca akcesja do UE i związana z nią swoboda dostępu do unijnego rynku.

W 2014 r. strumień BIZ napływających do Polski był już tylko 3,5 razy większy. Wyjątkowy był 2013 r., kiedy Polska przyciągnęła znacznie mniej BIZ niż każde pozostałe państwo należące do badanej próby.

Niewielkie napływy BIZ na Białoruś w latach 2000-2006 wiązały się nie tyle z brakiem zainteresowania inwestorów zagranicznych, ile z ograniczeniami ze strony tamtejszych władz państwowych (Vinkov i Libman, 2014, s. 354). Otwarcie granic przed BIZ przyniosło efekt w postaci zwiększenia ich strumienia, począwszy od 2007 r. Szczególnie zainteresowany inwestycjami na Białorusi jest kapitał rosyjski. Na przykład, w latach 2006-2009 stanowiący własność państwową Gazprom kupił Beltransgaz, przejmując kontrolę nad dostawami gazu na zachód Europy.

Wraz z wahaniami wartości strumieni napływających BIZ zmieniają się udziały poszczególnych państw w światowym napływie inwestycji bezpośrednich. W żadnym z państw nie zarysował się jednak wyraźny trend. Wszystkie osiągnęły maksymalne udziały przed laty (Polska w 2004 r., czyli w roku akcesji do UE, zaś Białoruś i Serbia w 2011 r.), co zdaje się świadczyć o malejącej atrakcyjności Europy Wschodniej i Południowej z punktu widzenia kapitału zagranicznego.

WYNIKI ANALIZY NAUKOWEJ

Nie ulega wątpliwości, że Polska dominuje w próbie. Głównym powodem takiego stanu jest jej większy potencjał gospodarczy i względnie wczesne przeprowadzenie transformacji systemowej. To oznacza jednak również, że wiele zmian w jej gospodarce nastąpiło jeszcze przed 2000 r., a więc nie widać ich w przeprowadzonej tu analizie.

Od schematu najbardziej odbiega Białoruś, której wzrost PKB i PKB *pc* zdaje się świadczyć o dynamicznym rozwoju jej gospodarki.

---

⁹ W latach 1990-2000 proces przekształceń własnościowych w Polsce objął 75% przedsiębiorstw państwowych – zob. szerzej Kaliński i Landau, (2003, s. 380-387).

Także nowoczesna struktura jej eksportu wydaje się potwierdzać sukces gospodarczy. Sukces ten relatywizuje jednak trwałą i duży deficyt handlowy Białorusi oraz wątpliwości co do wiarygodności jej informacji statystycznej, zwłaszcza dotyczącej produkcji. Ważnym składnikiem powodzenia są też, zakłócające działanie praw rynku, specjalne związki z Rosją wykraczające poza unię celną, do której oba państwa należą¹⁰. Białoruś korzysta bowiem ze swoistej renty politycznej w postaci m.in. preferencyjnych cen ropy naftowej oraz gazu importowanych z Rosji i reeksportowanych po cenach rynkowych. Vinokurov i Libman (2014, s. 353-354) piszą o specjalnych (*subsidised*) cenach energii. Dodają, że Białoruś sprzedaje do Rosji produkty rolne i przemysłowe, które nie wytrzymałyby konkurencji na rynkach międzynarodowych. Ten eksport wędruje również do Kazachstanu, odkąd jest on powiązany unią celną z Białorusią, co w sposób oczywisty wspiera białoruską gospodarkę i zaburza uzyskiwane wyniki. To może wyjaśniać też zadziwiające zaawansowanie technologiczne białoruskiego eksportu. O gorszej strukturze produkcji Białorusi, niż to wynika z analizy jej eksportu, pisze także Lane (2015, s. 5).

WNIOSKI

Weryfikacja założenia o dodatniej korelacji między wprowadzeniem w życie zasad społeczeństwa demokratycznego, państwa prawa i gospodarki rynkowej a sukcesem gospodarczym okazała się trudniejsza niż oczekiwaliśmy. Na podstawie analizy danych makroekonomicznych Polski, Białorusi i Serbii nie potwierdziliśmy hipotezy dotyczącej związku otwartości gospodarki z sukcesem gospodarczym. Główną przyczyną niepowodzenia okazały się zakłócenia występujące w gospodarkach. Ich efektem była niewiarygodność – niektórych przynajmniej – danych statystycznych. Szczególnie duże podejrzania mamy odnośnie do wiarygodności danych dotyczących gospodarki Białorusi. Uważamy także, że duża część jej sukcesów gospodarczych wynika z przyczyn politycznych, nie jest zaś świadectwem sukcesu ekonomicznego.

---

10 W 2010 r. Rosja, Białoruś i Kazachstan utworzyły unię celną, uzupełnioną w 2012 r. szeregiem porozumień prowadzących do utworzenia The Single Economic Space (SES) – szerzej Vinokurov i Libman, 2014, s. 341 i nast.

BIBLIOGRAFIA

- Baszkiewicz, J. (1981). *Wolność, równość, własność: rewolucje burżuazyjne*. Warszawa: Czytelnik.
- Cichoracki, M. (2012). Marksowski materializm historyczny – koncepcja związku między bazą a nadbudową oraz prymatu czynników ekonomicznych. *Filozofia Publiczna i Edukacja Demokratyczna*, 1(1), 133-138.
- Czarny, E., Menkes, J. i Toporowski, P. (2009). Gazprom – threat to Europe? *Poznań University of Economics Review*, 9(1), 44-66.
- Czarny, E. i Śledziewska, K. (2012). *Międzynarodowa współpraca gospodarcza w warunkach kryzysu. Wnioski dla Polski*. Warszawa: PWE.
- Djilas, M. (1957). *The New Class: An Analysis of the Communist System*. London: Harcourt Brace Jovanovich.
- Friedman, T.L. (1999). *The Lexus and the Olive Tree. Understanding Globalization*. New York: Picador.
- Fukuyama, F. (1996). *Koniec historii*. Poznań: Zysk i S-ka.
- Kaliński, J. i Landau, Z. (2003). *Gospodarka Polski w XX wieku*. Warszawa: PWE.
- Lane, D. (2015). Eurasian Integration as a Response to Neoliberal Globalization. W: D. Lane i V. Samokhvalov (red.), *The Eurasian Project and Europe. Regional Discontinuities and Geopolitics*. New York: Palgrave Macmillan, 3-22.
- UNCTAD. (2016). Pozyskano z: http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_ChosenLang=en (dostęp: 15.06.2016).
- Vinokurov, E. i Libman, A. (2014). Do economic crises impede or advance regional economic integration in the post-Soviet space? *Post-Communist Economies*, 26(3), 341-358.
- Waltz, K.N. (2000). Structural Realism after the Cold War. *International Security*, 25(1), 5-41.
- Wrzosek, W. (1995). Losy jednej metafory: „rewolucja”. W: W. Wrzosek, *Historia, kultura, metafora. Narodziny nieklasycznej historiografii*. Wrocław: FNP, 13-45.

Copyright and License

This article is published under the terms of the Creative Commons Attribution – NoDerivs (CC BY- ND 4.0) License <http://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/>